

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ 1

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ 3

Τα επιχειρήματα των υπέρμαχων καθώς και των πολέμιων των γυναικείων πολιτικών δικαιωμάτων στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου

Η αποστολή μας

Θα προσεγγίσουμε α) τα επιχειρήματα των Ελληνίδων φεμινιστριών στη διάρκεια του Μεσοπολέμου (περίοδο κατά την οποία αγωνίστηκαν εντατικά για την απονομή δικαιώματος ψήφου στις γυναίκες), β) θα καταγράψουμε τα επιχειρήματα εκείνων που αντιμάχονταν την ισοπολιτεία των γυναικών την ίδια περίοδο. Να θυμηθούμε ότι όλα αυτά συμβαίνουν, αφού έχουν χορηγηθεί πολιτικά δικαιώματα στις γυναίκες άλλων χωρών (π.χ. ΗΠΑ, Μ. Βρετανία, Σκανδιναβικά κράτη, Γερμανία, Ολλανδία κ.ά.).

Στόχος μας είναι να συλλέξουμε τα στοιχεία εκείνα που θα μας επιτρέψουν να αναπαραστήσουμε ένα διάλογο ανάμεσα σε δύο πρόσωπα, μία φεμινίστρια της εποχής, που υποστηρίζει την αναγκαιότητα απόδοσης πολιτικών δικαιωμάτων στις γυναίκες, και έναν άντρα που είναι αντίθετος.

Η διαδικασία

1. Θα διαβάσουμε με προσοχή τα κείμενα που μας έχουν δοθεί, και θα προσπαθήσουμε να τα κατανοήσουμε, εντάσσοντάς τα στα δεδομένα της εποχής στην οποία γράφονται. Στη συνέχεια, θα κρατήσουμε σημειώσεις για τα επιχειρήματα που επικαλούνται οι φεμινίστριες, με στόχο τη νομιμοποίηση της διεκδίκησής τους, καθώς και τα επιχειρήματα που αναπτύσσουν οι αντίπαλοί τους.
2. Θα παρατηρήσουμε το ύφος των κειμένων, ώστε να το αποδώσουμε στον διάλόγο μας.
3. Θα αποφασίσουμε ποιο μέλος της ομάδας θα κάνει μια σύντομη εισαγωγή στο θέμα και στο υλικό που μελετήσαμε. Αποφασίζουμε επίσης ποιο μέλος της ομάδας αναλαμβάνει ποιον ρόλο και με ποιο άλλο μέλος της ομάδας θα συνεργαστεί κάθε «ηθοποιός» για την προετοιμασία του ρόλου. Τα ζεύγη των συνεργατών θα συζητήσουν ανά δύο το ύφος, τη στάση του σώματος, τις κινήσεις και βέβαια τα επιχειρήματα που θα αξιοποιηθούν. Εννοείται ότι θα προσπαθήσουμε να «μπούμε στο ρόλο», ακόμα και αν δεν μας εκφράζουν όσα οφείλουμε να υποστηρίξουμε από τη θέση που αναλάβαμε.
4. Στην περίπτωση που δεν προλάβουμε να ολοκληρώσουμε την προετοιμασία μας εντός της διδακτικής ώρας, φροντίζουμε να την ολοκληρώσουμε είτε με μια συνάντηση της ομάδας εκτός σχολικού ωραρίου, είτε με επικοινωνία μέσω διαδικτύου, ώστε να είμαστε έτοιμοι για την παρουσίαση στο επόμενο μάθημα.
5. Η διάρκεια της συνολικής παρουσιάσής μας (της εισαγωγής και του διαλόγου) πρέπει να είναι από 5 έως 7 λεπτά.
6. Απαντάμε σε όποιες απορίες των συμμαθητών μας προκύψουν από την παρουσίασή μας.

Υλικό προς διερεύνηση

Σημείωση: Στα κείμενα που ακολουθούν με όρθια γράμματα εντός αγκυλών εμφανίζονται πληροφορίες διευκρινιστικές, ενώ απλώς με όρθια γράμματα εμφανίζεται ό, τι ήταν υπογραμμισμένο στο πρωτότυπο κείμενο.

Α) ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΥΠΕΡΜΑΧΩΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΕΚΛΟΓΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Κείμενο 1

«Δεν υπάρχει
Δημοκρατία, αλλ'
απολυταρχία, εκεί
όπου αγνοείται [...]
η γνώμη του μισού
πληθυσμού...»

Δημοκρατικό πολίτευμα είναι το πολίτευμα εκείνο όπου αντιπροσωπεύεται η θέληση όλων των πολιτών, δηλαδή των ανδρών και των γυναικών. Δεν υπάρχει Δημοκρατία, αλλ' απολυταρχία, εκεί όπου αγνοείται, καταπνίγεται βίαια από τους ισχυρότερους, η γνώμη του μισού πληθυσμού, δηλαδή όλων των γυναικών... Τίποτα δεν μπορούμε να περιμένουμε από την καλή θέληση των αντρών. Τα δεσμά μας θα προσπαθούν να μας τα κρατούν πάντα.

Πηγή: Άλκης Θρύλος, «Γύρω από την ψήφο που δε μας δόθηκε», Ο Αγώνας της Γυναίκας Β/13 (1924), σ. 2-3· αναδημοσιεύεται στο Έφη Αβδελά – Αγγέλικα Ψαρρά, Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Μία ανθολογία, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985, σ. 63, www.genderpanteion.gr/gr/arxeia.php

Κείμενο 2

Η αξία της γυναικείας
ψήφου

Οι Ελληνίδες έχουν ανάγκη της ψήφου για να πετύχουν τουλάχιστο[ν] τις νομικές διεκδικήσεις τους. Αλλά η αξία της απονομής της πολιτικής ελευθερίας στη γυναίκα έχει μεγάλη σημασία και από ηθική άποψη [...]

[Η] απονομή της πολιτικής ελευθερίας στη γυναίκα θα είχε και ανυπολόγιστη πολιτική αξία, γιατί έτσι η γυναίκα θα αποχτούσε τη συνείδηση του πολίτη, και το ενδιαφέρον για τα κοινά θα το μετέδιδε μέσα στην οικογενειακή ζωή, στα παιδιά της [...]

[Ε]φ' όσον το δημοκρατικό μας πολίτευμα [...] στηρίζεται στην αρχή της καθολικής ψηφοφορίας, η αρχή αυτή δε μπορεί να εννοηθεί παρά με την ισοπολιτεία των δύο φύλων.

Πηγή: Μαρία Σβώλου, «Η θέση του φεμινισμού στην Ελλάδα» (διάλεξη που διαβάστηκε στις 17 Μαρτίου 1924 στην αίθουσα του Ελληνικού Ωδείου). Πρωτοδημοσιεύτηκε στον Αγώνα της Γυναίκας Α/11 (1924), σ. 2-3. Εκδόθηκε και αυτοτελώς στη σειρά «Φεμινιστική Βιβλιοθήκη», χ.χ.· αναδημοσιεύεται στο Έφη Αβδελά – Αγγέλικα Ψαρρά, Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Μία ανθολογία, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985, σ. 154-155, www.genderpanteion.gr/gr/arxeia.php

Κείμενο 3

«ΓΙΑΤΙ ΖΗΤΟΥΜΕ ΤΗΝ
ΨΗΦΟ ΩΣ ΕΚΛΟΓΕΙΣ
ΚΑΙ [ΩΣ] ΕΚΛΕΞΙΜΟΙ»

Α) Στις βουλευτικές εκλογές:

- Γιατί θέλουμε να καλυτερεύσουμε τη νομοθεσία που αφορά τη γυναίκα και το παιδί.
- Γιατί θέλουμε να φροντίσουμε ιδιαίτερα για τη μόρφωση της Ελληνίδας.
- Γιατί θέλουμε να κάνουμε το δημοτικό σχολείο πραγματικά λαϊκό.
- Γιατί θέλουμε να είναι ελεύθερη η εξάσκηση κάθε επαγγέλματος, ανεξαρτήτως φύλου.
- Γιατί θέλουμε να είναι οι συνθήκες της εργασίας και της προαγωγής όμοιες για την γυναίκα όπως και για τον άνδρα, τόσο για την εργάτρια όσο και για την υπάλληλο.
- Γιατί θέλουμε να καταπολεμήσουμε την υλική και ηθική εκμετάλλευση του παιδιού.
- Γιατί θέλουμε να καταπολεμήσουμε τη σωματεμπορία των γυναικών.
- Γιατί έχουμε κάθε δικαίωμα να εκφράζουμε τη γνώμη μας για νόμους που αφορούν εμάς και τα παιδιά μας.
- Γιατί έχουμε κάθε δικαίωμα να εκφράζουμε τη γνώμη μας για τη διαχείριση του δημόσιου πλούτου, αφού μας βαραίνουν οι υποχρεώσεις του πολίτη, με την πληρωμή των φόρων.
- Γιατί, αφού έχουμε υποχρεώσεις, θέλουμε να έχουμε και ευθύνες.

- Πατί η ευθύνη που θα έχη η γυναίκα μέσα στην πολιτεία θα την ανυψώση ηθικά.
- Πατί η καθολική ψηφοφορία, η βάση κάθε δημοκρατικού πολιτεύματος, είναι πραγματική ειρωνία εφ' όσον ο μισός ενήλικος πληθυσμός της χώρας δεν ψηφίζει.
- Πατί τέλος η πολιτική ελευθερία είναι δικαίωμα κάθε πραγματικά ελεύθερου ανθρώπου.[...]

Σύνδεσμος Ελληνίδων υπέρ των Δικαιωμάτων της Γυναίκας
Εθνικόν Συμβούλιον Ελληνίδων
Σωματείον Εργατριών Κοπής και Ραφής
Σύνδεσμος Φοιτητριών

Πηγή: Ο Αγώνας της Γυναίκας Β/20 (1925), ένθετο χωρίς αριθμηση· αναδημοσιεύεται στο Έφη Αβδελά – Αγγέλικα Ψαρρά, Ο φεμινισμός στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου. Μία ανθολογία, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985, σ. 501-503, www.genderpanteion.gr/gr/arxeia.php

Β) ΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΙΩΝ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΩΝ ΕΚΛΟΓΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Κείμενο 4

«Εξίσωσις ανδρών
και γυναικών δεν
θα ήτο μόνον
παραλογισμός,
αλλά και σύγχυσις,
ανατροπή, χάος»

Αλλοίμονον, εάν οι άνθρωποι, άνδρες και γυναίκες, ωφειλομεν να μεταφέρωμεν εις τα ήθη μας και τους τρόπους μας [...] παν ό, τι συμβαίνει να εφαρμόζεται αλλαχού [...].

Η γυνή λοιπόν είνε ή δύναται να γείνη ίση προς τον άνδρα! Αλλ' ημείς οι άνδρες πώς θα δυνηθώμεν ν' αναπληρώσωμεν τον γυναικείον ρόλον της ζωής, όταν αυταί ήθελον εισέλθη εις τον δικόν μας; [...]

Η πείρα της μείζονος χειραφετήσεως της γυναίκας [για περισσότερη εξίσωση προς τα ανδρικά έργα και δικαιώματα] [...] έχει συνοδευθή και από αύξουσαν γυναικείαν αδιαφορίαν προς τον γάμον και τας φροντίδας της μητρότητος και προς τα καθήκοντα του οίκου. [...]

Δια να μη δυνηθή η γυνή να δείξη επί χιλιάδας ετών πολιτική ικανότητα, έπεται [=σημαίνει] ότι η πολιτική ικανότης της είνε ελαχίστη, μη δυναμένη να εμφανισθή ως παράγων εις την πολιτικήν ζωήν της ανθρωπότητος [...].

[Ο]πως δε εις το παρελθόν δεν εχρειάσθη η ψήφος της γυναίκας διά να αναγνωρισθούν δικαιώματά της, διά να της παρασχεθή υπό των νόμων [...] τόση προστασία, τοιουτοτρόπως δεν θα ήτο ανάγκη της ψήφου της διά να δοθή ό,τι ελάχιστον ίσως ακόμη υπολείπεται. [...]

Εξίσωσις ανδρών και γυναικών δεν θα ήτο μόνον παραλογισμός, αλλά και σύγχυσις, ανατροπή, χάος. Και το αποτέλεσμα τούτο θα έφερε [...] η πολιτική ανάμιξις της γυναίκας.

Είναι τόσοσ άκοσμον [=μη κόσμιο, μη ευπρεπές] και το θέαμα και το άκουσμα γυναικός ανυποτάκτου, ετοιμού προς αντίρρησην, προς λογομαχίαν, προς άλλας γνώμας και άλλας βουλάς και άλλας κατευθύνσεις και άλλας διαταγάς παρά τας του ανδρός της [...].

Ο σουφραζετισμός [...] θέλει μόνον την ψηφίζουσα και πολιτευομένην γυναίκα, την ωπλισμένην με πλήρη ισότητα προς τον άνδρα, το ερμαφρόδιτον τούτο κατασκευάσμα [...]. Πρόκειται, προφανέστατα, περί είδους μανίας και ψυχώσεως. Αλλ' εις τας προπαγανδιστρίδας τοιούτων μολύνσεων δύναται να ανοιχθούν φιλανθρώπως άλλα ιδρύματα, όχι όμως οι οίκοι των φρονίμων ανθρώπων, ουδέ αι Βουλαί φρονίμων κρατών.

Πηγή: Μιχαήλ Ι. Γαλανός, Περί την ψήφον των γυναικών, Αθήνα 1921, σ. 13 κ.επ.

Κείμενο 5

Σχολιασμός που έγινε μετά την απόρριψη από τα μέλη της Γ' Εθνοσυνέλευσης (1920-1922) της αναγραφής στο κείμενο του Συντάγματος της δυνατότητας παροχής ψήφου στις Ελληνίδες

Η Εθνοσυνέλευσις ηρνήθη το δικαίωμα του ψηφίζειν εις τας γυναίκας. Η απόφασις ανεκούφισεν από άκρον εις άκρον τον ορθοφρονούντα κόσμον [...]. Συγαίρομεν τους καταψηφίζοντες την πρότασιν πληρεξουσίου, εις δε τας γυναίκας δίδομεν την συμβουλήν να ευδοκήση ο Θεός να τας δώσει μυαλό πρωτίστως και να τας κάμη καλώς νοικοκυράς, συζύγους και μητέρας. Διότι αυτός είναι ο προορισμός των και μόνον αυτός. Στα σπιτάκια σας λοιπόν κυράδες. Εκεί είναι η θέσις σας και όχι εις την πολιτικήν.

Πηγή: Εφ. Εσπερινή, 28 Μαΐου 1922.

Κείμενο 6

«Δυστυχείς! Σας ενεπιστεύθησαν τον χρυσόν και ζητείτε τ' απορρίματα!»

Τας τελευταίας αυτάς ημέρας είδε το φως μνησίον περιοδικόν υπό τον τίτλον Ο Αγώνας της Γυναίκας! Δώδεκα κυρίαί και δεσποινίδες, αντί να ασχολώνται εις τα του οίκου των, ενεφανίσθησαν από των σπλών του ως άνω δημοσιεύματος, ζητούσαι... την ανύψωσίν των: [γράφουν] «Είμαστε γυναίκες, μονάχα γυναίκες, πλάσματα δηλαδή που τα εξισώνει η τωρινή οργάνωσι του Κράτους με τ' άχρηστα, επικίνδυνα και τα πολύ πολύ ασήμαντα μέλη της Κοινωνίας, τους τρελλούς, τους κακούργους, και τ' ανήλικα» [δηλ. όσους στερούνταν των πολιτικών τους δικαιωμάτων [...]]

Αλλοίμονον, Κυρίαί μου! Εις σας δεν είναι εμπειστευμένη η διαιώνισις, η ανάπτυξις και η βελτίωσις της Κοινωνίας αυτής; Σας ενεπιστεύθησαν ό,τι ευγενέστερον εμπρικλείει: τους νέους της βλαστούς- την δημιουργίαν των, την ανάπτυξίν των την φυσικήν και ηθικήν. Σας ενεπιστεύθησαν τον καταρτισμόν του οίκου [...] Σεις κρατείτε την πρώτην ύλην των κοινωνιών. Σεις προετοιμάζετε τον τίμιον Κυβερνήτην και τον τίμιον πολίτην και δεν σας αρκεί η πολυεύθυνος αύτη υπηρεσία; [...]

Κυρίαί και Δεσποινίδες, ετελειώσατε όλας αυτάς τας υπηρεσίας σας και σας έμεινε χρόνος διαθέσιμος διά την ανάμιξίν σας εις τα κοινά; Δυστυχείς! Σας ενεπιστεύθησαν τον χρυσόν και ζητείτε τ' απορρίματα!

Πηγή: Α., «Γυναικός εκτροχιασμός», Ανάπλασις 20 (1923), σ. 281-282.

